

Det sociale arbejde – sundhed, krop og bevægelse, d. 8.4.2010, Århus

Kaspar Villadsen

Det Sociale arbejdes genealogi

Udgangspunkt:

Villadsen, K, 2004, *Det sociale arbejdes genealogi - kampen for at gøre fattige og udstødte til frie mennesker*, Reitzels Forlag.

Bygger på historiske kilder om fattighjælp, filantropi, socialt arbejde, socialpolitik, mv. fra 1700-tallet og frem.

Program

- Genopdagelsen af filantropiske principper
- Foucault om velfærdsstatens spidsfindige magtudøvelse
- Genealogi: hvorfor og hvordan?
- Nedslagspunkter i det sociale arbejdes genealogi
- Efter velfærdsstatsligt socialt arbejde
- Spørgsmål til fremtiden

Genopdagelse af filantropiske figurer i det sociale arbejde

- *'Man skal møde mennesket, som det er'*
- *'Fattigdommen er åndelig, ikke materiel'*
- *'Hjælp til selvhjælp'*
- *'Man skal rejse dem, der kan rejses'*

De filantropiske principper sætter eksisterende sandheder i det sociale arbejde på spil.

Hvad er det for et menneske, som det sociale arbejde nu skal fremelske? Hvad er det for et fællesskab?

Foucault om moderne magtudøvelse

Velfærdstatens spidsfindighed: Pastoral magt & liberal rettighedsdiskurs

Individet fremstilles på én gang som:

- a) genstand for en pastoral magtudøvelse
- b) som en universel og ukrænkelig rettighedskategori

- Pastoral magt udspringer af den kristne kirkes bekendelsespraksis
- Pastoralmagten stiller krav om, at vi siger sandheden om os selv; en sandhed, som vi skal anerkende og underkaste os.

Afhandlingens perspektiv på socialt arbejde:

Det sociale arbejdes 3 vidensformer (Donzelot):

- *Den juridiske dimension* fremstiller klienten som rettighedssubjekt (drejer sig om klientens rettigheder overfor staten).
- *Den psykologiske dimension* fremstiller klienten som psykologisk subjekt (forklarer de psykologiske mekanismer, som skaber sociale problemer).
- *Den pædagogiske dimension = den filantropiske dimension.* Anskuer klienten som socialt, forpligtet subjekt (søger at forpligte individet på kollektivets normer)

Hovedtese: forskydning således, at den filantropiske dimension vinder frem på bekostning af de øvrige to dimensioner.

Foucaults kritik af historiens brug:

”Vi tror, vores nutid støtter sig på dybsindige hensigter, på blivende nødvendigheder; vi søger bekræftelse på dette hos historikerne.” (Foucault: Nietzsche, genealogien...).

Genealogi: hvorfor og hvordan?

Foucault taler om 3 typer historieskrivning:

- 'Den arkivariske':
Vil bevare historien for dens egen skyld, en rastløs skraben sammen af alt, hvad der har været. 'Tjener ikke livet'.
- 'Den monumentale':
Store fortællinger om civilisationers udvikling, videnskabens fremskridt mv. Bekræfter os i vores selvforståelse af nutiden som mere oplyst, human, rationel osv.
- 'Den kritiske':
Vi må søge at afsøge grænserne for hvordan vi tænker. Historien skal bruges til at 'ryste' samtidens selvfølgheder.

Diskurs-analyse:

- Beskrive de regelsystemer, der virker styrende for, hvilke udsagn, der kan fremsættes på et givent tidspunkt, hvor og af hvem.

Hvordan lave diskursanalyse?

Det skal undersøges, hvordan den diskursive praksis sine egne objekter, og hvordan dette ændres over tid, fx 'den fattige', 'socialklienten'...

Både fremvise linjer over tid (kontinuitet) og brud (diskontinuitet).

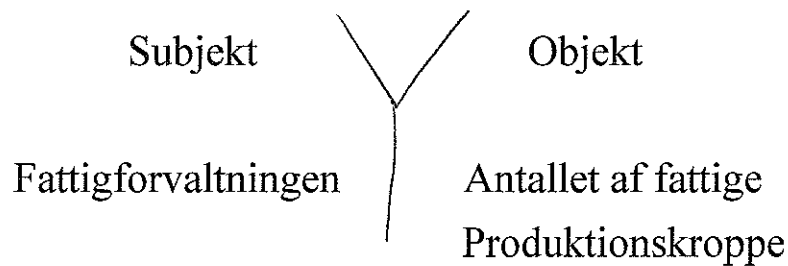
Hans Bastholm, sognepræst i Slagelse, skriver i 1812:

“Man siger til den, som melder sig til at faae Understøttelse (..): ‘Vi forlange af dig, at du igien skal arbeide for os’; ‘jeg kan ikke’, svarer han, ‘jeg er syg, mine Kræfter ere borte’; ‘er du syg’, svarer man, ‘saa gaae ind i Sygestuen, der skal intet Arbeide forlanges af dig, men du skal der blive taget i ordentlig Cuur, og du skal ikke bedrage os ved nogen Skulkesyge; og har du ingen Kræfter, saa skal vi give dig et let Arbeide, og har du ikke engang Kræfter dertil, saa forlange vi blot af dig, at sidde hver Dag i Arbeidsstuen, imens de andre fattige arbeide, og du maa ikke gaae ud af Fattighuset, uden naar det er de andre tilladt; kan du være tilfreds med din simple Forpleining, imedens de øvrige Fattige forbedre deres Kaar ved deres Flid, saa kan vi sagtens udholde at føde dig.’ Vær vis paa han kan ikke udholde det.”

- Styring ved at påvirke den fattiges sanser
- Styring af de fattige som en masse af arbejds kræfter
- Ligner husdyrhold

Brud og kontinuiteter i det sociale arbejdes genealogi

1700-tallets fattigpolitik:

- De fattige som totalitet
- De fattiges handlinger: prokreation, arbejde mv.
- Et iboende kim til fordærvelse.
- Skabt som et 'ufuldkomment menneske', der kræver kultivering via naturens belæring: trang, arbejde
- De fattige er grundlæggende anderledes væsner: dovne, usædelige, mangler æresfølelse, ambition mv. Ingen strategi om integration.

Danmark sidst i 1800-tallet:

‘Opdagelsesrejsende’ i de fattiges fremmede verden:

Herman Bang skriver i 1881:

“Der er i Samfundet fremmede og besynderlige Egne. Egne, hvor Forestillingerne ikke ere vore, Lovene er andre, deres Liv er et andet et vort. De dyrke ikke de samme Guder, de forstaa os ikke, vi ikke dem; Ordene, hvori de tale, ere de samme, men deres Betydning er en anden.”

Sidst i 1800-tallet: det moderne sociale arbejde fødes Filantropiens rolle...

- Vilje opdages som noget iboende.
- Skel ml. virksom åndelig hjælp og uvirksom materiel hjælp: 'fattigdommen er åndelig'.
- 'Hjælp til selvhjælp' defineres som den eneste rigtige hjælp, hermed dilemmaet om styring kontra autonomi
- Der sættes skel ml viljesfyldte og 'fortabte'.

Filantropiens fællesskabsforestilling og tekniske opfindsomhed:

- Man må skabe et fællesskab, der hverken styres af markedet (liberalisme) eller af staten (socialisme)
- Metode: at igangsætte de fattige med selv-bearbejdning.

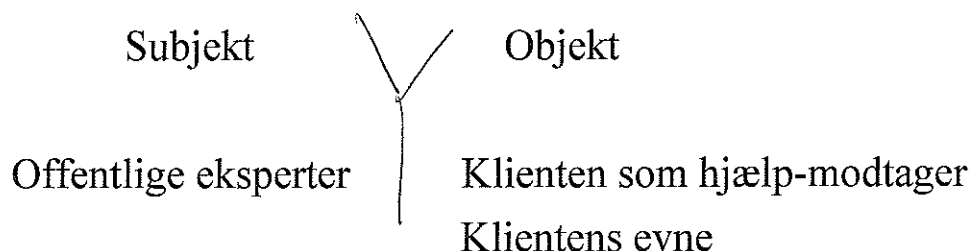
At skille de viljefyldte fra 'de fortabte':

„Der mærkes en vis Letsindighed i alle Handlinger, en vis ydre Uorden. Efterse da selv den Fattiges Bopæl og skaf dig Underretning om, paa hvad Betingelser den er leiet, eftersee Møblerne, Linnedet, hele den lille Husholdning; se om der hersker Orden i den, om man forstaar i det lidet, man har og bruger, at vælge, at forbinde, at spare, at bevare“ (Degerandos manual til fattigundersøgelse fra 1827).

Fattigdommen defineres som åndelig:

“Der gives en Hjælp, som er meget bedre end den materielle, uden hvilken den materielle mangler Saften og Kraften, og det er den hyppige og jævnlige Berørelse mellem de Velhavende og de Fattige, den levende og varme Interesse fra de Førstes side, udtrykt ikke i alene i Klingende og død Mynt, men fremfor Alt i Personlighedens Hengivelse, hvad enten denne nu bestaar i et Besøg, en Samtale, et godt Raad, en gavnlig Anvisning, en venlig Opmuntring eller i en alvorlig Tilrettevisning“ (Præst Vilhelm Munch, leder af Christianshavns Understøttelsesforening, i 1867).

Velfærdsplanlægning (1960'erne og >70'erne):

- Klienten savner overblik og 'erkendelse af hjælpebehov'
- Klientens tilstand kan registreres objektivt:
Funktionsdygtighed, modstandsevne, udsathed...
- Problemerne er produkter af den kollektive orden, et træk ved af risikosamfundet.
- Borgerne er i udgangspunktet ens. Enhver diskurs om forskellighed udgrænses.
- Alle skal integreres i statsfællesskabet gennem korrigerende af normafvigelser.

Efter velfærdsstatsligt socialt arbejde (1980'erne og frem)

Genopdagelse af filantropiske figurer i det sociale arbejde

- *'Man skal møde mennesket, som det er'*
Genindfører dobbeltblikket på klienten som på én gang partikulær og universel.
- *'Fattigdommen er åndelig, ikke materiel'*
Sætter klientens selvforhold i centrum, den materielle hjælp bliver sekundær eller skadelig.
- *'Hjælp til selvhjælp'*
Skaber en konstant tvivl: hvornår er det klientens egen vilje, vi ser? Hvornår er det 'tilpasning'?
- *'Man skal rejse dem, der kan rejses'*
Forbeholder det sociale arbejde til dem, der viser indikation på vilje - dvs., fremviser indrestyret selvudvikling.

Neo-filantropi og postmodernistisk selvrefleksion

- 'Neo-filantropien' betyder ikke, at fortiden genopstår i identisk form. Det sociale arbejdes dilemmaer sættes på spidsen:
 - autonomi kontra styring
 - individualitet kontra kollektivitet
 - fast bestemmelse af mennesket, velfærd mv. kontra åben bestemmelse

- Hvad skal klienten integreres i (lokale fællesskaber, subkultur, hverdagsliv)?

- Dekonstruktion af socialfaglige sandheder. Spænding ml.
 - a) erkendelse af, at behov og velfærd er konstruktioner
 - b) behov for at opretholde en substantiel forestilling om, hvad det frie menneske er, som man kan søge at realisere.

Spørgsmål til fremtiden:

1) Et nyt frihedsbegreb?

Frisættelse handler ikke længere om belastende samfundsbetiingelser, men snarere om klientens egen mentale fastlåshed. Er materielle spørgsmål er blevet irrelevante?

2) Drømmen om det lokale fællesskab?

Klienterne skal nu indsættes i lokale fællesskaber. Men er disse frihedens og lighedens domæner?

3) Hvordan stille kritiske spørgsmål?

Kodeordene er 'hjælp-til-selvhelp' og 'empowerment'. Målet hævdes at være at "forøge af klientens magt over sig selv". Hvordan kan vi stille kritiske spørgsmål hertil?

4) Uendeligt socialt arbejde?

Med 'den åndelige fattigdom' bliver målet klientens overskridelse af egen mental fastlåshed. Men hvordan kan man vide, at der er sket en indre selvoverskridelse?